

МАКЕДОНСКИ ДУХОВЕН НЕПОКОР

По повод 40 години од возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква и 240 години од нејзиното укинување во 1767 година, се осврнуваме на трновитиот пат на нашата Црква, која преживеа и сè уште доживува многу црни премрежија, кои се предизвикани од домашни одродници и од странски пропагатори.

Во тоа вековито опстојување се менувале многу странски пропагандни политики, но благодарение на вербата на македонскиот народ и на православните верници, МПЦ успеала да се издигне од пепелта и да продолжи со својата мисија, која на овие простори ја донел Свети Павле, а Свети Климент Охридски го продолжил неговото дело и верата кон Исус Христос, еднородниот жив Бог, чие распетие значи светлина за македонската нација и нејзината долговековна историја.

**БАРАМЕ ВЛАДИКА КОЈ
ЌЕ НИ БОГОСЛУЖИ
НА МАЈЧИН
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК**

ЈУГОЗАПАДНИОТ ДЕЛ ОД КАТЕДРАЛНАТА ЦРКВА "РОЖДЕСТВО НА СВ. БОГОРОДИЦА", ОСВЕТЕНА НА 1 МАЈ 1835 ГОДИНА. ФОТОГРАФИЈАТА ДАТИРА ОД ПРЕД БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ. ЦРКВАТА ВО СКОПЈЕ Е БОМБАРДИРАНА И ЗАПАЛЕНА ВО АПРИЛ 1944 ГОДИНА

Во првата половина на XIX век, со миграцијата од село во град, во Солун се доселиле повеќе македонски семејства од Дебарско, Кичевско, Крушевско, Охридско и од други места. Занимавајќи се со занаетчиство и со трговија, тие во Солун формирале занаетчиско-еснафски и трговски организации, кои воспоставиле контакти со повеќе македонски градови. Економскиот подем на Солун особено дошол до израз околу 60-тите години на XIX век. Во 1868 година во Солун веќе дејствувала Македонската црковно-училишна општина и тука живееле околу 8.000 Македонци во 1.767 куќи. Во тој период економски зајакнатата македонска граѓанска класа и интелигенција од Солун почнале да се интересираат за основање на македонски црковно-просветни институции (училишта, цркви, параклиси, општини и сл.) и воопшто за еманципација од елинизацијата и од Цариградската патријаршија, преку создавање македонска самостојна ерархија. На тој начин, во 60-тите години на XIX век и подоцна, Солун станал средиште на црковно-просветната народноослободителна борба на Македонците, за остварување на нивните црковно-просветни и општествени права.

Своите први црковно-просветни права Македонците од Солун ги оствариле

кон почетокот на XIX век. Во 1805 година дебрани успеале да основаат параклис каде што тајно ги задоволувале своите духовни потреби и тоа на македонски народен говорен јазик, односно на староцрковен јазик.

Во 1817 година шивачките еснафи на дебрани, крушевчани и охриѓани составиле дарителен поминок на народен говорен македонски јазик. Во 1832 година во Солун оваа еснафска организација отворила ќелијно училиште, во кое учителствувал монахот Исаија од Ресен.

Во 1831 година архимандритот Теодосиј Синаитски престојувал во Солун, каде што во црквата "Света Мина" богослужел на староцрковен македонски јазик. Откако им пропаднал обидот да основаат народно училиште во градот, Македонците постигнале голем успех отворајќи ја македонската печатница (1838-1841) на спомнатиот архимандрит Теодосиј Синаитски, во која се печателе прирачници и книги на народен јазик.

НАРОДНООПШТИНСКИ ДЕЕЦ

Како резултат на енергичното противставување на скопското граѓанство на непожелните грчки митрополити,

Подготвил: Кокан СТОЈЧЕВ

За овој фељтон се користени материјали од истражувањата на проф. д-р Јован Белчовски, објавени во книгата "Охридска архиепископија од основањето до забраната на нејзината дејност - 1767 г." Исто така, користени се и истражувањата на проф. д-р Александар Трајановски, објавени во книгата "Црковната организација во Македонија и движењето за обновување на Охридската архиепископија од крајот на XVIII век до основањето на ВМРО".

Скопјани успеале за период од неколку години да сменат, односно од Скопје истерале неколку фанариотски владици и тоа: Ананиј (1823-1828), Неофит (1828-1830) и Генадиј (1830-1832). Веројатно слична судбина ќе имал и следниот грчки митрополит Гаврил (1832-1843), доколку тој не постапувал поинаку и не дејствувал пофлексибилно. Имено, тој околу себе собрал мештани скопјани, и во црквата, покрај грчкиот, дозволил употреба и на староцрковниот, а во училиштата дури и на македонскиот народен говорен јазик.

подржано од влијателниот и познатиот скопски чорбаџија Хаџи Трајко Дојчинович (1780-1847), скопјани успеале за период од неколку години да сменат, односно од Скопје истерале неколку фанариотски владици и тоа: Ананиј (1823-1828), Неофит (1828-1830) и Генадиј (1830-1832). Веројатно слична судбина ќе имал и следниот грчки митрополит Гаврил (1832-1843), доколку тој не постапувал поинаку и не дејствувал пофлексибилно. Имено, тој околу себе собрал мештани скопјани, и во црквата, покрај грчкиот, дозволил употреба и на старо-

црковниот, а во училиштата дури и на македонскиот народен говорен јазик. Исто така, владиката ја благословил и иницијативата за изградба на месната катедрална црква "Света Богородица", која со негова помош била осветена на 1 мај 1835 година. Покрај тоа, митрополитот Гаврил го помогнал основањето на народноопштинското училиште "Свети Кирил и Методиј" (1835-1836), а со своите верници дури и комуницирал на македонски јазик, кој добро го знаел, декларирајќи се при тоа дека и тој е од македонско потекло.

Црковните борби за еманципација од Патријаршијата, а за возобновување на Охридската архиепископија интензивно продолжиле и во 50-тите и во 60-тите години на XIX век. Тие биле непосредно поврзани со личноста и со дејноста на велешанецот Јордан Хаџи Константинов-Џинот, кој како народноопштински деец

ќе созрела и идејата за еманципација од Патријаршијата и за целосно исклучување на грчкиот јазик од богослужбата. За таа цел од катедралната црква "Св. Богородица" биле отстранети грчките книги и запалени во црковниот двор. Откако Скопската црковно-училишна општина побарала на местото на грчкиот владика да биде поставен домашен архијереј, при крајот на борбата, се актуелизирало и прашањето за возобновување на Охридската архиепископија. Скопјани се заканиле дека доколку не се исполнат нивните барања, тие ќе склучат унија со Римокатоличката црква. На 15 март 1861 година на еден масовен протест на скопјани, највидните граѓани и жителите од околните села, побарале "владика кој ќе им служи на мајчиниот јазик". Истовремено, специјално избраната делегација од протестантите го посетила скопскиот кајмак, искажувајќи го револтот про-

Црковните борби за еманципација од Патријаршијата, а за возобновување на Охридската архиепископија интензивно продолжиле и во 50-тите и во 60-тите години на XIX век. Тие биле непосредно поврзани со личноста и со дејноста на велешанецот Јордан Хаџи Константинов - Џинот, кој како народноопштински деец учителствувал подолго време во Скопје (1848-1857), каде што направил богата културно-просветна, општествена и народно-будителска дејност. Неговото антипатријаршиско однесување и судирите со грчко-патријаршискиот митрополит Јоаким биле забележани во јавноста:

"Тој човек, достоин за љубовта на својот народ, предаваше на народен јазик и знаеше како грчкото свештенство се труди да го уништи тој јазик и да го наметне својот (грчкиот) јазик... Господин Јордан понекогаш практикуваше да зборува за злоупотребите на Господин Јоаким".

настанале поради отпорот на месните верници богослужбата да ја слушаат на грчки, за нив неразбирлив јазик, која требало да ја одржува спомнатиов грчки владика. Поради тоа, тие не му дозволиле на митрополитот да влезе во месната црква во селото Ваташа и да ја проповеда црковната служба на грчки јазик. Во знак на протест кон елинизацијата месните жители, предводени од општинскиот учител Даскал Камче Наков Поп Ангелов, се ангажирале да изградат месно училиште, одделено од елинското.

До нови конфронтации меѓу ваташани и воопшто верниците од Тиквешијата и струмичкиот владика Јеротеј дошло во 1863 година. Во однос на тоа, ваташани реагирале: "Од шест години наваму, од кога сме си направиле училиште, шестмина учители ни испадил, а ние наоѓавме и местевме други. Вие не можете да си ја претставите борбата која ја водат нашите селани со непријателите на нашата народност и јазик".

Од тој период ваташани му забраниле

СНИМКА ОД СКОПСКАТА КАТЕДРАЛНА ЦРКВА "РОЖДЕСТВО НА СВ. БОГОРОДИЦА", ПОДИГНАТА 1835 ГОДИНА И ОД ЦРКВАТА "СВЕТА МИНА" ИЗГРАДЕНА ВО 1902 ГОДИНА

учителствувал подолго време во Скопје (1848-1857), каде што направил богата културно-просветна, општествена и народно-будителска дејност. Неговото антипатријаршиско однесување и судирите со грчко-патријаршискиот митрополит Јоаким биле забележани во јавноста:

"Тој човек, достоин за љубовта на својот народ, предаваше на народен јазик и знаеше како грчкото свештенство се труди да го уништи тој јазик и да го наметне својот (грчкиот) јазик... Господин Јордан понекогаш практикуваше да зборува за злоупотребите на Господин Јоаким".

По краткото затишје по неговото протерување од Скопје, се појавиле нови позасилени антипатријаршиски движења и борби во Скопската епархија. За време на отсуството на владиката Јоаким од Скопје, биле направени обиди за намалување на црковните давачки, а ве-

тив патријаршискиот владика. Меѓу другото, овие делегати пред месните османлиски власти изјавиле: "Ние патрикот не го признаваме, туку само султанот Абдул Мецит".

"ШЕСТМИНА УЧИТЕЛИ НИ ИСПАДИЛ"

Струмичката епархија била составена од три архијерејски намесништва: Струмичкото, Тиквешкото (Кавадарци, Неготино) и Малешевското (Пехчево, Берово). Првото антипатријаршиско движење во оваа епархија било забележано во Тиквешкото архијерејско намесништво. Така, во 1832 година, во селото Ваташа, Кавадаречко, се судриле македонските верници и струмичкиот грчко-патријаршиски митрополит Јеротеј. Судирите

секаков пристап на непожелниот грчки владика во нивното село и одбиле во иднина да му плаќаат владичнина. Нивниот пример го следеле и другите верници од Тиквешијата. Кон крајот на 1869 и на почетокот на 1870 година, тие се откажале од услугите на струмичкиот владика и преку своите црковно-училишни општини, пред сè, Кавадаречката и Неготинската, како најголеми, и со помош на свои свештеници и учители сами ги собирале црковните давачки. Покрај тоа, тие именувале општински учители, кои материјално ги згрижувале и ја контролирале нивната дејност, и воопшто дејствувале како еден вид епархијална власт во областа.

Струмичкиот митрополит Јеротеј настојувал во богослужбата и во училиштата да се употребува грчкиот јазик. На тоа реагирал месниот свештеник Горѓи, кој во јануари 1861 година побарал од белградскиот митрополит Михајло помош во книги и во училишни помагала "за да се зачуваат духот на православието и на македонското училиште во Струмица". Антипатријаршиското движење во Струмица секоја година станувало сè поинтензивно и било насочено против неморалноста, пијанењето, злоупотребите при собирањето црковни давачки и други недела, кои ги правел митрополитот. Желбата за староцрковна богослужба и за употреба на мајчиниот јазик во наставата ги натерала струмичани на

Желбата за староцрковна богослужба и за употреба на мајчиниот јазик во наставата, ги натерала струмичани на 31 октомври 1867 година да се пожалат кај османлиските власти во Цариград:

"Молиме да нè помилувате со едно народно ираде, за да можеме слободно без мака да воведеме во народното училиште учење на мајчин јазик. Врз основа на тоа, Ве молиме, Вас господа претставници и Ве ополномоштуваме со нашите потписи да подадете во наше име приклучно барање до Високото православно правителство и да му ги кажете и усно нашите жалби и страдања кои доаѓаат поради нашиот владика Јеротеј, кој против царската дозвола ни ги гони народноста и јазикот".

31 октомври 1867 година да се пожалат кај османлиските власти во Цариград:

"Молиме да нè помилувате со едно народно ираде, за да можеме слободно без мака да воведеме во народното училиште учење на мајчин јазик. Врз основа на тоа, Ве молиме, Вас господа претставници и Ве ополномоштуваме со нашите потписи да подадете во наше име приклучно барање до Високото православно правителство и да му ги кажете и усно нашите жалби и страдања што доаѓаат поради нашиот владика Јеротеј, кој против царската дозвола ни ги гони народноста и јазикот".

ти кон владиката Антим се претвориле во отворени незадоволства и движења за еманципација од Патријаршијата. Сепак, во еден момент меѓу верниците настапило затишје, кога владиката бил повлечен во Цариград, како член на Светиот синод на Патријаршијата. За време на неговото отсуство, односно од 1861 година велешани ја презеле Митрополијата и овозможиле со неа да управуваат месните велешки црковно-училишни општини, за да можат соодветно да се задоволуваат црковните и училишните потреби во градот и во околината. Меѓутоа, по две години владиката Антим се

ГОРЕН ЦЕНТРАЛЕН ДЕЛ НА ИКОНОСТАСОТ ОД ЦРКВАТА "РОЖДЕСТВО НА СВ. БОГОРОДИЦА" ВО СКОПЈЕ, ИЗГОРЕНА ОД ФАШИСТИЧКИОТ ОКУПАТОР

САМОВОЛНО СОБИРАЊЕ ВЛАДИЧНИНА

На територијата на една од најмалите македонски епархии - Велешката, живеело речиси компактно македонско население. Сепак, во 50-тите години на XIX век тамошните малубројни Власи - еленофили, се обидувале да ја форсираат употребата на грчкиот јазик во училиштата и во богослужбата. Меѓутоа, нивните обиди речиси секогаш биле неуспешни. Кон крајот на 1859 година велешани се побуниле против повеќето неканонски активности, кои ги преземал велешкиот владика Антим, кој настојувал во училиштата и црквите мајчиниот јазик да го замени со грчки, применувал самоволно собирање владичнина и тоа значително зголемена, потоа од епархиите произволно земал не само пари, туку и жито, маст, волна, пилиња, јајца, мисирки и друго. Спомнативе нетрпеливос-

вратил во Велес и се обидел да ја собере владичнината за изминатите две-три години.

Поплаките, молбите и жалбите упатени против злоупотребите на владиката не постигнале никаков позитивен ефект и затоа митрополитот Антим почнал да собира владичнина за неколку изминати години, која достигнала вредност од околу 50.000 гроша. Поради тоа, велешани се заканиле дека ќе склучат унија со Римокатоличката црква, применувајќи едно дотогаш веќе проверено средство за еманципација од Патријаршијата. Во 1863 година како резултат на општото народно незадоволство, велешани испратиле една жалба (на 20 април 1863 година) до румелискиот валија во Битола, поткрепена со 93 потписи и печати на верниците, во која се жалеле на бројните злоупотреби кои ги правел митрополитот Антим.

(продолжува)